Вусны часопіс “Які ж гэта цуд – беларуская мова!”

Пазакласнае мерапрыемства па беларускай мове,
прысвечанае Міжнароднаму дню роднай мовы
для вучняў 4-5 класаў

Т. В. Пашалюк,
настаўнік пачатковых класаў
Пагост-Загародскай СШ
імя славянскіх асветнікаў Кірыла і Мяфодзія Пінскага раёна

ЗАДАЧЫ: пашырыць веды дзяцей аб гістарычным шляху беларускай мовы; працягваць работу па раскрыцці багацця і разнастайнасці роднай мовы, ствараць умовы для выхавання цікавасці да роднай мовы, яе хараства і прыгажосці, беражлівых адносін да духоўнай спадчыны беларускага народа.

АБСТАЛЯВАННЕ: часопісы, музычны запіс, карткі-заданні, куфэрак, выказванні аб роднай мове, медалі для ўзнагароды, фразеалагічны слоўнік беларускай мовы, малюнкі з выявамі народных свят.

Клас дзеліцца на дзве групы з роўнай колькасцю дзяцей “Званочкі” і “Васількі”.

Ход мерапрыемства:

Уступнае слова настаўніка. Добры дзень, дзеці! Якое марознае надвор’е! А ў нашым класе цёпла і ўтульна. Цёпла ад таго, што сабраліся людзі, якія з задавальненнем вывучаюць родную мову, размаўляюць на ёй, любяць яе, неабыякава ставяцца да яе нялёгкага і ў той жа час цікавага лёсу.

- Паглядзіце, калі ласка, на выставу, што вы бачыце?(Адказы дзяцей.)
- Так, гэта беларускія часопісы.
- Якія часопісы вы выпісваеце? (Адказы дзяцей.)
- Можа хто з вас ведае, як называецца першы беларускі часопіс для дзяцей? (Адказы дзяцей.)

Так, першы беларускі часопіс для дзяцей і моладзі называўся “Лучынка” і друкаваўся яшчэ да рэвалюцыі. Друкаваліся ў ім казкі, вершы, загадкі, дзіцячыя песні. Рэдакцыя часопіса імкнулася навучыць дзяцей любіць родную мову, разумець яе прыгажосць.

Сёння мы з вамі адправімся ў падарожжа па старонках часопіса, назва якога “Які ж гэта цуд – беларуская мова!” А часопіс незвычайны. Гэта вусны часопіс.

Першая старонка часопіса прысвечана гісторыі нашай мовы і называецца **“Мінулае роднага слова”**.

Я.Колас пісаў: “Трэба любіць, ведаць і шанаваць мову свайго народа і ўмець дасканала валодаць ёю”.

Калі ўзнікла наша мова, гэта невядома. Дакладна вядома, што яна існуе шмат стагоддзяў і належыць да славянскай групы слоў. Славяне, якія жылі ад Дуная да Дона, карысталіся адной мовай. Якой была мова 800 ці 1000 гадоў назад нельга сказаць. З гісторыі вядома: у XVI стагоддзі выйшла ў свет першая друкаваная кніга з рысамі жывой беларускай мовы.

Назваць прозвішча чалавека, які заснаваў беларускае кнігадрукаванне дапаможа шыфроўка.

Вам трэба закрэсліць літару, якая паўтараецца, і тады атрымаеце адказ.

ССВВФУУРЯЯАЧЧНЦЕЕЫСББКШШ
ЗЗСКООАППРЫЮЮНЛЛАДД.

(Адказы ўдзельнікаў.)

Правільна, гэта Францыск Скарына.

- Як называлася першая кніга на беларускай мове? (Адказы дзяцей.)

У 1517 годзе выйшла ў свет першая друкаваная кніга, выдадзеная Скарынам.

Далей: 1529 год – першы Статут ВКЛ: поўны збор законаў па-беларуску.

1566 год – другі Статут ВКЛ: беларуская мова – дзяржаўная ў ВКЛ. Затым амаль тры стагоддзі беларусы мелі вельмі абмежаваныя магчымасці для развіцця сваёй культуры на роднай мове. Толькі ў 20-ыя гады XX стагоддзя пачалося адраджэне беларускай мовы. Яно было нядоўгім. Пачалася страта беларускай мовы: мову перасталі ўжываць у дзяржаўных установах, зменшылася колькасць беларускіх школ. І нарэшце, у 1990 годзе беларуская мова зноў стала дзяржаўнай.

Цяпер, калі створаны ўсе ўмовы для развіцця роднай мовы, мы павінны клапатліва ахоўваць моўныя скарбы.

Успамінаюцца словы А.Гаруна:

Дык шануй, беларус, сваю мову –
Гэта скарб наш на вечныя годы…

Другая старонка часопіса **“Непаўторны свет фальклору”**.

- Што такое фальклор? Як можна сказаць інакш? (Адказы дзяцей.)
- Чаму народная творчасць? (Адказы дзяцей.)

Тых людзей ўжо даўно няма, а іх творы жывуць, вучаць і радуюць нас.

Пералічыце жанры вуснай народнай творчасці, з якімі пазнаёміліся на ўроках беларускай літаратуры.

Састаўленне кластара.

Вусная народная творчасць

(Фальклор)

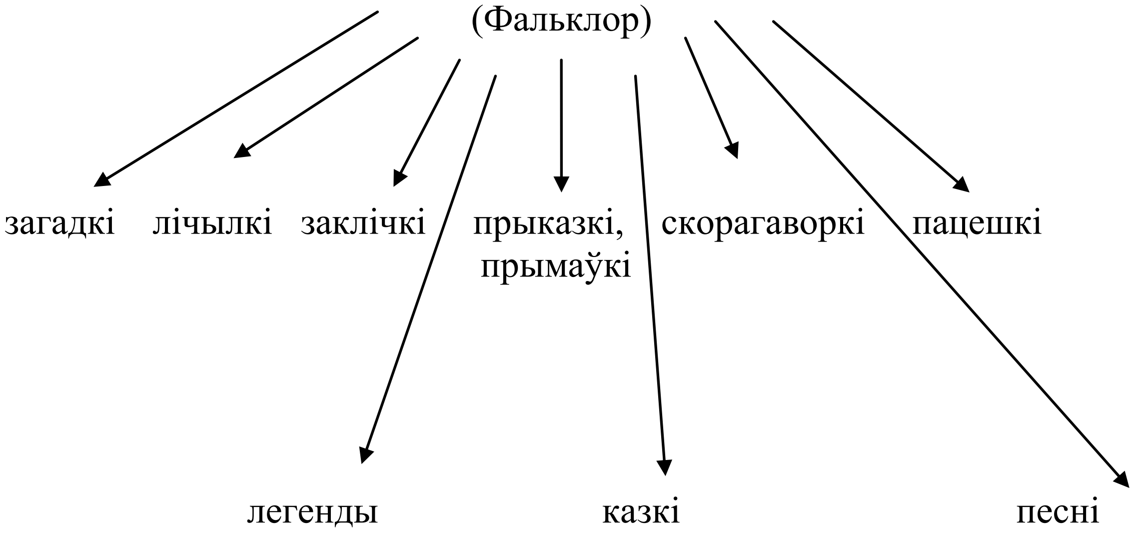

Асабліва ўсе любяць слухаць і адгадваць загадкі. Загадкі вучаць думаць, развіваюць кемлівасць, фантазію, узбагачаюць слоўнікавы запас.

(Па чарзе дастаем з куфэрка і адгадваем.)

- Што чалавеку самае мілае? (Сон.)
- Чаго на свеце багацей няма? (Зямлі.)
- Што гэта за маці – не ведае роднага дзіцяці? (Зязюля, адкладвае яйкі ў гнёзды іншых птушак.)
- Як тая рэч завецца, што цэлы год лічыць і ніколі не саб'ецца? (Каляндар. У календары столькі лісточкаў, колькі дзён у годзе. Ен дапамагае нам лічыць дні, каб мы не зблыталі іх.) На дошцы дэманструюцца малюнкі-адгадкі.

Далей рэбус-загадка. Для таго каб назваць адгадку, трэба яшчэ ўзнавіць змест загадкі.

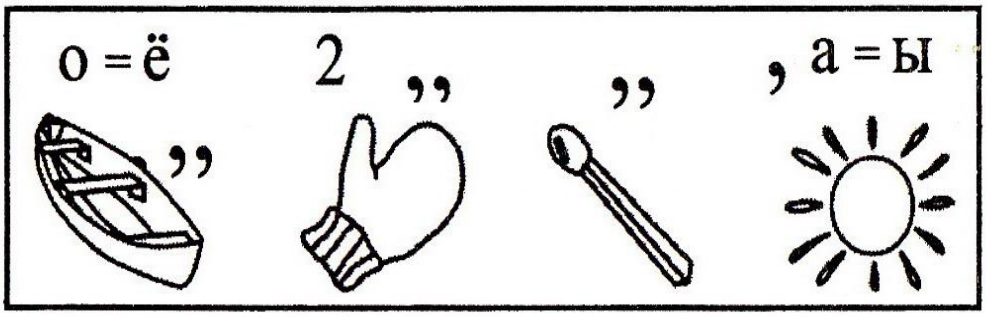

(Днём акно разбіта, а за ноч устаўлена. (Лёд у палонцы.))

Цудоўна! Кемлівасці вам не займаць. Давайце ўспомнім з урокаў беларускай літаратуры, што такое прыказка і прымаўка? (Адказы дзяцей.)

Прыказка – гэта кароткае, але вельмі трапнае выказванне аб жыцці, аб чалавечых якасцях, аб любові да маці, да бацькоўскага парога, да роднай мовы. Часта ў жыцці мы карыстаемся гэтымі мудрымі парадамі.

У куфэрку знаходзяцца наступныя заданні. Ваша задача – назваць беларускія народныя казкі, з якіх узяты гэтыя прыказкі і прымаўкі.

1. Жыццё пражыць – не поле перайсці. (“Стары бацька.”)
2. І Кузьму бацькам назавеш. (“Недалікатны сын.”)
3. Свет вялік, можа і праўда. (“Пан і казачнік.”)

А зараз вам патрэбна ўзнавіць прыказкі і прымаўкі па пары слоў.

Шыла – мяшок. (Шыла ў мяшку не схаваеш.)

Дым – агонь. (Не бывае дыму без агню.)

Сонейка – мамачка. (Пры сонейку цёпла, пры мамачцы добра.)

Хлеб – праца. (Найсмачнейшы хлеб ад сваёй працы.)

Наступнае заданне патрабуе ад вас найбольшай ўвагі цярмення.

Гульня “ Шыфраванка”. Замяніць фігуры літарамі і прачытаць прымаўку, якая атрымалася.

■	●	□	○	♦	◊	▭	▬	△	▲
т	а	в	х	ў	с	і	м	б	г

■	●	■	●	□	●	○	●	■	●	♦	◊	▭	▬	△	●	▲	●	■	●

(Татава хата ўсім багата.)

Вашай увазе прапануюцца дыялогі з прыказкамі і прымаўкамі. Ваша задача назваць іх. (Дыялогі разыгрывае група дзяцей.)

–Ты што гэта робіш з катом, Яська?
–Гуляю.
–Ты яго мучыш, тузаеш. Каб з табою так гулялі, ці добра было б табе?
–Нядобра.
–Ну дык вось: не рабі другому, што не люба самому.

–Бабулька, ты казала, што мы пойдзем гуляць?
–Пойдзем. Унучка, скажы, ці памыла ты ўжо посуд?
–Я потым памыю.
–Не. Адклад не ідзе ў лад. Памый чысценька посуд, тады і пойдзем.

Наступная старонка – старонка адпачынку.

Ой, музыка, рэж за двох,
Не шкадуй ты маіх ног.
Мае ногі не баляць,
Яны хочуць танцаваць!

(Дзеці выконваюць практыкаванні пад мелодыю беларускай народнай песні “Лявоніха.”)

Лістаем часопіс далей. І вітаюць нас **“Вясёлыя хвілінкі**”. Нашы людзі вельмі таленавітыя, кемлівыя, любяць і цэняць гумар. А каб упэўніцца ў гэтым,

давайце паслухаем беларускія народныя пацешкі ў выкананні нашых аднакласніц. (Выступае група дзяцей.)

– Чаму ты ўчора не быў у школе?
– Мой старэйшы брат захварэў.
– А ты тут пры чым?
– А я катаўся на ягоным веліку.

У пятніцу, калі Паўлік збіраўся ў школу, маці сказала:

– Вось атрымаеш сёння дзясятку – паедзеш заўтра з татам на рыбалку. На цэлы дзень!

Прыйшоў Паўлік са школы і кажа:

– Мама, на рыбалку я заўтра паеду на паўдня.

Бабуля кажа Марынцы:

– Хутка будзе дождж.
– Чаму?
– Куры на жэрдку паселі, прыкмета – на дождж.
– Зараз я іх адтуль зганю, бо я на возера ісці збіраюся.

– Рыгорка, чаму ты кожны дзень спазняешся ў школу? Няўжо ў вас няма будзільніка?
– Будзільнік ёсць, ды толькі ён звоніць, калі я сплю.

Малайцы, дзеткі. Павесялілі. А мова якая, мова! Дасціпная і мілагучная, прыгожая і вясёлая!

І яшчэ некалькі заданняў для ўсмешкі.

- Якую мелодыю чакаюць вучні ў канцы ўрока?(Званок.)
- Якая музычная нота патрэбна для супу? (Соль.)
- Што нават і сляпы пазнае? (Крапіва.)
- Пад якім кустом заяц спіць у дождж? (Пад мокрым.)

Пятая старонка і самая складаная **“Сінонімы. Антонімы. Фразеалагізмы.”**

З урокаў беларускай мовы вы ведаеце, што такое сінонімы, антонімы, як інакш называюцца фразеалагізмы і для чаго ўжываюцца ў мове.

І першае заданне: падбярыце да назоўнікаў па два словы з блізкім значэннем.

Мяцеліца (завея, завіруха, бура).

Дарога (сцежка, гасцінец, шлях).

Другое заданне: падабраць да кожнага слова антонім з той жа колькасцю літар.

Здароўе (хвароба).

Сябар (вораг).

Учора (сёння).

Мінулы (будучы).

Трэцяе заданне цяжкае, але, на мой погляд, вельмі цікавае.

Пра якога чалавека так кажуць?

- Па слова ў кішэнь не лазіць. (Пра знаходлівага.)
- З галавой на плячах. (Пра разумнага.)
- З адкрытай душой. (Пра шчырага.)
- Кату па пяту або вераб'ю па калена. (Пра вельмі малелькага.)

Дапоўніце фразеалагізмы, дапісаўшы словы, якіх не хапае.

- Як гром … (з яснага неба).
- Кідаць словы … (на вецер).
- Ні слыху …(ні дыху).
- Паказаць, дзе … (ракі зімуюць).

Разумнічкі. І з гэтым заданнем справіліся на выдатна.

Шостая старонка дапаможа ўспомніць народныя святы і называецца **“Народны каляндар”**.

Паглядзіце на малюнкі з выявамі розных свят, якія адзначаюцца ў Беларусі, у нашай мясцовасці. Многія з вас прымалі ўдзел ў іх святкаванні, віншавалі родных, радавалі выступленнем сваіх аднавяскоўцаў, спявалі народныя песні, удзельнічалі ў конкурсах. Таму цяжкасці яно ў вас не выклікае.

Ваша задача: назваць свята і расказаць пра яго традыцыі.

Каляды – першае зімовае свята беларусаў. Калядуюць 7 студзеня. Звездары носяць па вуліцы звязду. Ходзяць па хатах , спяваюць песні, жадаюць шчасця і дабрабыту гаспадарам. Пасля спеваў гаспадары даюць ласункі, грошы.

Шчадруха. У гэтую ноч сустракаюць Новы год па старому стылю. Пераапранаюцца ў казу, так як каза лічыцца духам поля, добрага ўраджаю. Шчадроўнікі ходзяць па хатах і жадаюць гаспадарам і іх дзецям здароўя, багацця, шчасця. За гэта гаспадары частуюць рознымі прысмакамі.

Масленіца працягваецца цэлы тыдзень. У гэты час забараняецца есці мяса. Яго замяняюць бліны з маслам. Бліны лічацца сімвалам сонца, надыходзячай вясны. Робяць і запальваюць кола, сімвалічна спальваюць ляльку, якая ўвасабляе зіму. Таксама спяваюць песні, праводзяцца розныя конкурсы і спаборніцтвы.

Вялікдзень. Галоўнае свята ўваскрэсення распятага Хрыста. Вялікодная ноч з суботы на нядзелю – святочная. Людзі ідуць у царкву. Зранку пасля богаслужэння ідуць дамоў, запальваюць асвенчаныя свечы, накрываюць святочны стол. Галоўнымі стравамі з'яўляюцца фарбаваныя яйкі, пасха, кулічы.

Днём з крашанкамі выходзяць на вуліцу і пачынаецца гульня з біццём яек.

Малайцы. Падрабязна і змястоўна расказалі пра традыцыі святкавання галоўных свят.

Заключнае слова настаўніка:

Закрыта апошняя старонка часопіса. Усе вы мяне вельмі парадавалі актыўнасцю, жывасцю, адказамі на роднай мове. Мы яшчэ раз упэўніліся ў тым, якая багатая, цудоўная і займальная беларуская мова. Не мова – проста цуд. Канешне, не да ўсяго багацця ўдалося дакрануцца. Часу не хапіла. Але я

спадзяюся, што гэтая сустрэча прайшла для вас не дарэмна, прынесла нешта новае і незабыўнае, кранула вас. І яна не апошняя.

Вялікі дзякуй за працу.

Закончыць наша мерапрыемства хочацца словамі М.Дуксы:

Я роднае слова люблю без прымусу,
Яно мне аж свеціцца – кожнае, кожнае.
Вы ганарыцеся, беларусы –
Наша мова такая прыгожая!

Няма моў прыгожых і непрыгожых, багатых і бедных. Ёсць толькі родная і няродная. Размаўляйце на роднай мове, па-беларуску і не трэба будзе думаць “звóнят” ці “звоня́т”, таму што вам тэ-ле-фа-ну-юць.

Літаратура:

1.Кучынская, С.І.Займальны матэрыял па літаратурным чытанні. 2-4 класы./С.І. Кучынская. – Мазыр, 2012. – 102 с.

2.Сямак, А.Л. Алімпіяды па беларускай мове. 2-4 класы./А.Л. Сямак. – Мінск, 2016. – 126 с.